

Poljoprivreda u vreme pandemije na teritoriji grada Leskovca

Agriculture during the pandemic on the territory of the town of Leskovac

Bratislav Pešić

Toplička akademija strukovnih studija, Ćirila i Metodija 1, 18400 Prokuplje, Srbija /
Toplica academy of Vocational Studies, Ćirila i Metodija 1, 18400 Prokuplje, Serbia

e-mail: batta.pesic@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5356-1499

Rad primljen / Received: 12.01.2023, Rad prihvaćen / Accepted: 20.02.2023.

Sažetak: Nakon proglašenja vanrednog stanja usled pandemije zaraznom bolešću COVID-19, Srbija je uvela u drugoj polovini marta ograničenje za kretanje za stanovništvo. U ovom radu biće izloženi rezultati dva istraživanja o uticaju COVID-19 pandemije, od kojih je jedno sprovedeno na slučajnom uzorku od 120 ispitanika koji su neposredno pre pandemije, u januaru 2020. godine bili započeli priprema za narednu poljoprivrednu sezonu, a drugo je sprovedeno u januaru 2021. godine, neposredno nakon ukidanja vanrednog stanja. Za analizu podataka korišćene su deskriptivne i komparativne metode, odnosno metodom očitavanja podataka i upoređivanjem varijabli. Cilj ove analize je da se ispituju efekti pandemije i očekivanje stanovnika koji žive na selu, sa posebnim fokusom na njihovo angažovanje u poljoprivredi. Analizom su bila obuhvaćena porodična poljoprivredna gazdinstva na teritoriji Grada Leskovca. Vanredna situacija na teritoriji Grada Leskovca zajedno sa nepoznanicom vezano za realizaciju podsticaja u poljoprivredi, uslovlila je da domaći poljoprivredni proizvođači osete poteškoće prilikom distribucije poljoprivrednih proizvoda sa mogućnošću da dovedu do potpune nemogućnosti distribucije poljoprivrednih proizvoda i eventualnog potpunog prestanka rada. Ovakva situacija je uticala na domaće proizvođače i stavila ih u nezavidni položaj što je imalo uticaja na donošenje odluka o njihovom budućem angažovanju i donošenju poslovnih odluka.

Ključne reči: poljoprivreda, pandemija, Kovid, stanje, Leskovac.

Abstract: Following the declaration of a state of emergency due to the COVID-19 pandemic, Serbia introduced restrictions on population movement in the second half of March. This paper will present the results of two studies on the impact of the COVID-19 pandemic, one of which was conducted on a random sample of 120 respondents just before the pandemic, in January 2020. January 2021, immediately after the lifting of the state of emergency. Descriptive and comparative methods were used for data analysis, i.e. the method of reading data and comparing variables. The aim of these analyzes is to examine the effective pandemic and the expectations of the residents living in the village, with a special focus on their engagement in agriculture. The analysis includes family farms on the territory of the City of Leskovac. The emergency situation on the territory of the City of Leskovac, together with the unknown regarding the realization of incentives in agriculture, caused domestic agricultural producers to feel difficulties in distributing agricultural products with the possibility of complete impossibility of distribution of agricultural products and possible complete cessation of work. This situation affected domestic producers and put them in an unenviable position, which had an impact on the decision on their future engagement and business decision-making.

Keywords: agriculture, pandemic, Covid, situation, Leskovac.

UVOD / INTRODUCTION

Potrebe za hranom u svetu su sve veće i veće uprkos ograničavajućim faktorima kao što su zemljište, voda i izvršioци u poljoprivredi. Trend migracije stanovništva, u poslednjih 80 godina ne prestaje, raste proizvodnja hrane kao i potreba za većom površinom zemljišta gde će se proizvoditi hrana za ljudsku populaciju i životinje (Janković i dr., 2021). Prelaskom na agrarni tip života pre oko 10.000 godina stvorene su zajednice što je otvaralo prostor raznim epidemijama. Tada se prvi put pojavljuju malarija, tuberkuloza, lepra, grip, male boginje i druge zarazne bolesti. Svetska pandemija korona virusa je sa sobom donela velike promene u trgovini, industriji, poljoprivredi i transportu. Sa jedne strane, potrošači panično kupuju pojedine proizvode, transport je otežan i cena mu je povećana, a s druge strane, primarni poljoprivredni proizvođači su pred višestrukim izazovima kako da odgovore povećanoj potražnji kada im je otežan prisutop proizvodima od životinja, sadnom materijalu, zaštitnim sredstvima i transportu (Jovanović, Nikolić Tošović, 2021).

Nakon proglašenja vanrednog stanja usled pandemije zarazne bolesti COVID-19, Srbija je u drugoj polovini marta 2020. uvela ograničenje kretanja za stanovništvo. To ograničenje kretanja odnosilo se i na poljoprivredne proizvođače. Međutim, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je uspostavilo online sistem putem kojeg su poljoprivredni proizvođači mogli da se prijavljuju i traže pojedinačne dozvola za izlazak u cilju obavljanja poljoprivrednih radova što je omogućilo nastavak poljoprivredne proizvodnje i donekle saniranje posledica usled novonastale situacije (Pešić, 2020). Dodatno optrećenje za posrnulu poljoprivrednu proizvodnju bila je odluka nadležnih organa lokalnih samouprava da zatvore pijace. Sve gore navedeno imalo je za posledicu neblagovremeno sprovođenje agrotehničkih mera, smanjenu visinu prinosa i plasman proizvoda dobijenih iz ratarske, povrtarske i voćarske proizvodnje, kao i štete u stočarskoj proizvodnji zbog nemogućnosti plasmata žive stoke na pijacama u vreme tradicionalnih praznika. Potreba za sezonskom radnom snagom je takođe bila vrlo izražena u vreme pandemije. U ovakvim vanrednim situacijama jedno od mogućih rešenja može biti donošenje paketa mera koje bi se odnosile na smanjenje ekonomskih efekata izazvanih pandemijom COVID-19 (Popović, 2014), odnosno paketom mera podrške sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije. Osim toga ovakve i slične globalne krize ovolikih razmera jasno treba da ukažu svim relevantnim činiocima vlasti da se mora voditi računa o proizvodnji hrane za vlastito stanovništvo kroz pružanje odgovarajućih mera, a pre svega kroz pružanje podrške poljoprivrednicima koji su ostali u državi

(WHO, 2020a), nastavili proizvodnju hrane, nisu pobjegli od agrara, a poljoprivredu su shvatili kao strateški interes celokupnog naroda i države (Virićević Jovanović i dr., 2021). Kao odgovor na pandemiju u Srbiji usledio je „restriktivni model“, koji je podrazumevao paket mera poput zatvaranja granica, ukidanja javnog prevoza radi smanjenja mobilnosti ljudi, relativno visoka ograničenja u kretanju uz periode policijskog časa i višednevnih zatvaranja (WHO, 2020). Ove mere su na početku uvođenja vanrednog stanja bile usmerene na sve građane, uključujući i stanovništvo angažovano u poljoprivredi. U kratkom roku se uvidelo da je neophodno osloboditi poljoprivrednike nekih ograničenja (WHO, 2020b) i dozvoliti im primenu neophodnih agrotehničkih mera, pre svega zbog sezonske prirode posla koji se ne može nadoknaditi, a posebno radi zaštite od mraza.

U ovom radu biće izloženi rezultati dva istraživanja o uticaju pandemije COVID-19, od kojih je jedno sprovedeno na slučajnom uzorku od 120 ispitanika koji su neposredno pre pandemije, u januaru 2020. godine bili započeli pripreme za narednu poljoprivrednu sezonu, a drugo je sprovedeno u januaru 2021. godine, neposredno nakon ukidanja vanrednog stanja. Za analizu podataka korišćene su deskriptivne i komparativne metode, odnosno metode očitavanja podataka i upoređivanja varijabli. Cilj ove analize je da se ispituju efekti pandemije i očekivanja stanovnika koji žive na selu, sa posebnim fokusom na njihovo angažovanje u poljoprivredi. Analizom su bila obuhvaćena porodična poljoprivredna gazdinstva na teritoriji Grada Leskovca.

1. MATERIJALI I METODE RADA /
MATERIALS AND METHODS

Usled nemogućnosti kretanja, ograničene komunikacije, kao i preporuke za fizičko distanciranje, sprovedeno je online anketiranje poljoprivrednih proizvođača uz pomoć kvantitativne istraživačke metode. Ova metoda je zahtevala brzu procenu stanja u što kraćem roku. Analza je sprovedena na slučajnom uzorku od 120 ispitanika u seoskim naseljima, koji su bili registrovani poljoprivredni proizvođači, koji su neposredno pre pandemije, u januaru 2020. godine bili započeli priprema za narednu poljoprivrednu sezonu. Drugo istraživanje je sprovedeno u januaru 2021. godine, neposredno nakon ukidanja vanrednog stanja. Područje na kome je vršeno anketiranje je teritorija Grada Leskovca. Dobijeni podaci statistički su obrađeni i utvrđeni su kvalitativni rezultati istraživanja. Upitnikom su definisane: poljoprivredne aktivnosti porodičnih gazdinstava, očekivane poteškoće u poslovanju za vreme pandemije, prinosi u proizvodnji pre pandemije, prinosi u proizvodnji nakon pandemije, distribucije

poljoprivrednih proizvoda pre pandemije, distribucije poljoprivrednih proizvoda nakon pandemije i mogućnost pokretanja novih proizvodnih programa za vreme pandemije.

2. REZULTATI I DISKUSIJA / RESULTS AND DISCUSSION

Istraživanjem o uticaju pandemije COVID-19 na poljoprivrednu proizvodnju i očekivane poteškoće u poslovanju na teritoriji Grada Leskovca obuhvaćeno je 120 stanovnika u seoskim naseljima, koji su bili registrovani poljoprivredni proizvođači i bavili se određenom poljoprivrednom delatnošću. Rezultati istraživanja koja su sprovedena u januaru 2020. godine na početku poljoprivredne proizvodnje i njihova očekivanja neposredno nakon ukidanja vanrednog stanja, januara 2021 godine prikazana su na grafikonima.

Struktura poljoprivrednih gazdinstava i njihovo poslovno opredeljenje prikazana je na Grafikonu 1.

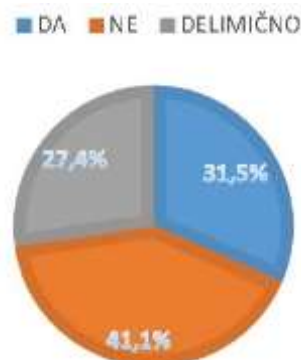

Grafikon 1. Opis poslova anketiranih poljoprivrednika u vreme pandemije (januar 2020-januar 2021)

Nakon sprovedene ankete analizom je utvrđeno da se najveći broj ispitanika bavi povrtarstvom 50/120, broj onih koji se bave ratarstvom i povrtarstvom je skoro identičan 27/120, dok se ostalih 15/120 bavi stočarskom proizvodnjom. Prikazana struktura poljoprivrednih gazdinstava je svakako rezultat negativnih efekata selekcije i delimičnog unapređenja rasnog sastava. Navedeni faktori su uticali na broj gajenih životinja, što je uticalo na poslovnu politiku gazdinstava (Narodna skupština RS, 2020).

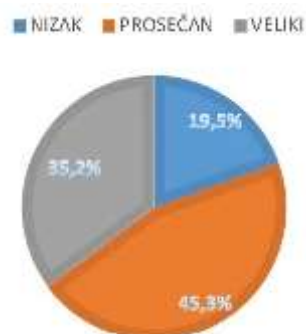
Pandemija korona virusa uticala je na gotovo svaku oblast, ali naročito na poljoprivredu što je prikazano na Grafikonu 2. Analizom podataka je utvrđeno da 38 ispitanika očekuje poteškoće u poslovanju, dok je 33 ispitanika svojim odgovorima zanemarilo pandemiju kao mogući uzrok problema u poslovanju poljoprivrednih gazdinstava. Ostalih 49 ispitanika su bili delimično opredeljeni po pitanju

uticaja pandemije na poljoprivrednu proizvodnju. Epidemija koja je istovremena u celom svetu predstavlja retku priliku da se sagleda kako različita domaćinstva reaguju na istu pojavu koja je za sve njih sasvim nova, a dešava se u skoro celom svetu istovremeno (COVID 19, 2020a).

Grafikon 2. Očekivane poteškoće u poslovanju za vreme pandemije

Prema tome, vreme pandemije predstavlja skoro laboratorijske uslove za prikaz poteškoća odgovornog odgovora na krizu. Prepoznavanjem jakih i slabih strana u pojedinačnim odgovorima, doprineće se globalnoj zajednici u pružanju odgovornih znanja i praksi i uticaja na buduće odgovore na iste i/ili slične krize (WHO, 2020b). Nakon teških i sušnih perioda, poslednje dve godine za većinu poljoprivrednika biće upamćene po rekordnim prinosima jer im je vreme išlo naruku. Ova godina jedna je od boljih u poslednjih deset godina, što se tiče prinosa i kvaliteta, ali su pandemija i uslovi koji su bili nametnuti svakako uticali na proizvodne rezultate, što je prikazano na Grafikonu 3.

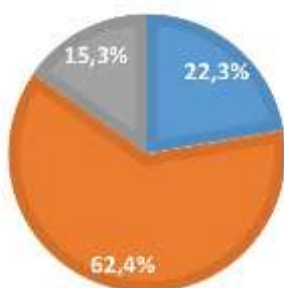

Grafikon 3. Prinosi ostvareni pre pandemije

Sasvim je sigurno da je poljoprivredno-prehrambeni sektor pretrpeo posledice pandemije. Zahvaljujući setu mera Vlade Republike Srbije i dobrim agroklimatskim uslovima koji su rezultirali solidnim prinosima u ratarskoj i povrtarskoj proizvodnji, poljo-

privredni proizvođači će delimično ublažiti posledice pandemije i na taj način pokušati da nadoknade izgubljenu dobit. Nakon proglašenja vanrednog stanja zbog pandemije zarazne bolesti COVID-19, Vlada Republike Srbije (COVID 19, 2020b) uvela je u drugoj polovini marta ograničenje kretanja stanovništva, odnosno potpunu zabranu kretanja za osobe starije od 65 godina u urbanim, i starije od 70 godina u seoskim područjima. Ograničenje kretanja odnosilo se i na poljoprivredne proizvođače, što je uticalo na sprovođenje određenih radnji na poljoprivrednim parcelama, a time i na ostvarene prinose. Prinosi koje su ostvarili poljoprivredni proizvođači u periodu tokom pandemije prikazani su na Grafikonu 4.

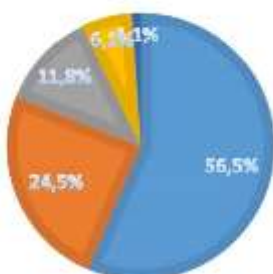
■ NIZAK ■ PROSEČAN ■ VELIKI

Grafikon 4. Prinosi ostvareni tokom pandemije

Usled zatvaranja pijaca, ali i prestanka rada ugostiteljskih objekata otvoren je problem plasmana poljoprivrednih proizvoda proizvedenih na teritoriji Grada Leskovca. Vanredna situacija, zajedno sa nepoznanicom vezano za realizaciju podsticaja u poljoprivredi, uslovlila je da domaći poljoprivredni proizvođači oseće poteškoće prilikom distribucije poljoprivrednih proizvoda sa mogućnošću da dovedu do potpune nemogućnosti distribucije poljoprivrednih proizvoda i eventualnog potpunog prestanka rada.

■ 100% ■ 75% ■ 50% ■ 25% ■ 0%

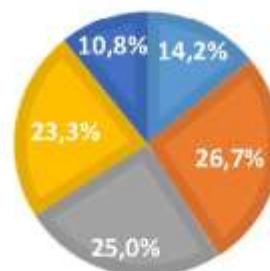

Grafikon 5. Distribucija poljoprivrednih proizvoda pre pandemije

Rezultati ankete o načinu na koji je vršena distribucija poljoprivrednih proizvoda pre pandemije i kako

je na nju uticala pandemija prikazani su na Grafikonima 5 i 6. Usled striktnih ograničenja kretanja, uvedenih zbog sprečavanja širenja bolesti COVID-19, pojavio se dodatni problem vezan za obavljanje poljoprivrednih radova i primarnu proizvodnju hrane, u svim sektorima poljoprivredne proizvodnje i pčelarstva.

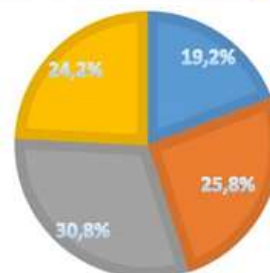
■ 100% ■ 75% ■ 50% ■ 25% ■ 0%

Grafikon 6. Distribucija poljoprivrednih proizvoda nakon pandemije

Ovakva situacija dodatno je uticala na održivost snabdevanja hranom, ne samo u tekućoj već i u narednim godinama usled rizika od prestanka poljoprivredne proizvodnje. Ona je uticala na domaće proizvođače i stavila ih u nezavidni položaj što je imalo uticaja na donošenje odluka o njihovom budućem angažovanju i donošenju poslovnih odluka. Istovremeno, Republika Srbija i dalje ima ograničenja kada je izvoz poljoprivrednih proizvoda u pitanju, što nepovoljno utiče na dalji razvoj i investicije u ovaj sektor. Analiza dobijenih rezultata u vezi s pokretanjem novih projekata nakon pandemije prikazana je na Grafikonu 7.

■ PLANIRAM ■ NE PLANIRAM
■ OSTAJEM NA SADAŠNJEM NIVOU ■ SMANJIĆU

Grafikon 7. Pokretanje novih projekata nakon pandemije

Dobijeni rezultati ukazuju da će 30.8% ispitanika ostati na nivou dosadašnjeg ulaganja i rada na svojim gazdinstvima, 19.2% pokušaću da pokrenu nove projekte u poljoprivrednoj proizvodnji, dok će 24.2% ispitanika smanjiti ulaganja u poljoprivrednu proiz-

vodnju, a njih 25.8% i ne razmišlja o novim projektima.

ZAKLJUČAK / CONCLUSION

Neophodno je bilo omogućiti poljoprivrednicima na teritoriji Grada Leskovca da izlaze i obave poslove neophodne za održanje proizvodnje, uz striktno poštovanje zdravstvenih preporuka za sprečavanje širenja bolesti COVID19. Na ovaj način smanjilo bi se opterećenje poljoprivrednih proizvođača, a time bi se ostavila mogućnost da u kontinuitetu obavljaju poljoprivredne radove.

Takođe je neophodno bilo podržati sistem online prodaje poljoprivrednih proizvoda i predvideti posebne mere podrške poljoprivrednim proizvođačima u cilju pronalaska alternativnih kanala prodaje, u saradnji sa mesnim zajednicama i maloprodajnim trgovinskim lancima.

Potrebno je predvideti posebne pakete podrške sektoru poljoprivrede na lokalnom nivou. Ovakav paket mera, prilagođen sektorskim specifičnostima, treba da osigura održivost poljoprivredne proizvodnje u uslovima tokom i nakon pandemije COVID-19 i mogućnost pokretanje novih projekata.

Vanredna situacija na teritoriji Grada Leskovca zajedno sa nepoznanicom vezano za realizaciju podsticaja u poljoprivredi, uslovlila je da domaći poljoprivredni proizvođači osete poteškoće prilikom distribucije poljoprivrednih proizvoda sa mogućnošću da dođe do potpunog prekida distribucije poljoprivrednih proizvoda i prestanka rada.

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Janković, M., Jović Bogdanović, A., Gajdobranski, A. (2021). Uticaj pandemije na ekonomski razvoj. *Ecologica*, 28(102), 143-150.
- [2] Jovanović, V., Nikolić Tošović, M. (2021). Upravljanje preduzećem u doba pandemije COVID-19: izazovi za preduzetnike, mala i srednja preduzeća. *Ecologica*, 28(102), 151-157.
- [3] Pešić, B. (2020). Analiza organske stočarske i ratarske proizvodnje u Srbiji. *Ecologica*, 27(98), 195-202.
- [4] Popović R. (2014). Structure of farms with livestock enterprises and its importance for agricultural policy, Proceedings of Conference: *Utilisation of the Census of Agriculture 2012 data in analysing status of agriculture and agricultural policy making in the Republic of Serbia*, Subotica, May 28-30, 2014, pp. 325-339.
- [5] Virijević Jovanović, S., Doljanica, S., Nešović, D. (2021). Corporate social responsibility initiatives in response to the Covid-19 pandemic. *Ecologica*, 28(101), 112-117.
- [6] WHO. (2020). Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. Dostupno na adresi: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/novelcoronavirus-2019-ncov>, pristupljeno 25.05.2020.
- [7] WHO. (2020a). First cases confirmed in Europe. Dostupno na adresi: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/01/2019-ncov-outbreak-first-cases-confirmed-in-europe>, pristupljeno 25.05.2020.
- [8] WHO. (2020b). Dostupno na adresi: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies>, pristupljeno 25.05.2020.
- [9] Narodna skupština Republike Srbije. (2020). Odluka o proglašenju vanrednog stanja. Dostupno na adresi: <https://www.propisi.net/odluka-o-proglasenju-vanrednog-stanja/> pristupljeno 29.06.2020.
- [10] COVID 19 (2020) zvanični sajt Ministarstva zdravlja Republike Srbije i Instituta za javno zdravlje „Dr. Milan Jovanović Batut“. Informacija o novom korona virusu na dan 06. marta 2020. Dostupno na: <https://covid19.rs/%d0%bf%d0%be%d1%82%d0%b2%d1%80%d1%92%d0%b5%d0%bd-%d0%bf%d1%80%d0%b2%d0%b8-%d1%81%d0%bb%d1%83%d1%87%d0%b0%1%98-%d0%ba%d0%be%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%b2%d0%b8%d1%80%d1%83%d1%88%d0%b0-%d1%83-%d1%81/>, pristupljeno 29.06.2020.
- [11] COVID 19 (2020a). zvanični sajt Ministarstva zdravlja Republike Srbije i Instituta za javno zdravlje „Dr. Milan Jovanović Batut“. Informacija o novom korona virusu na dan 11. aprila 2020. godine u 15 časova. Dostupno na: <https://covid19.rs/%d0%b8%d0%bd%d1%84%d0%be%d1%80%d0%bc%d0%b0%d1%86%d0%b8%d1%98%d0%b5-%d0%be-%d0%ba%d0%be%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%b2%d0%b8%d1%80%d1%83%d1%81%d1%83-covid-19-11-04-2020-%d1%83-15-%d1%87%d0%b0%d1%81/>, pristupljeno 29.06.2020.
- [12] COVID 19 (2020b) zvanični sajt Ministarstva zdravlja Republike Srbije i Instituta za javno zdravlje „Dr. Milan Jovanović Batut“. Informacija o novom korona virusu na dan 05. jun 2020. godine u 15 časova. Dostupno na: <https://www.zdravlje.gov.rs/vest/347976/informacija-o-novom-korona-virusu-na-dan-5-jun-2020-godine-u-15-casova>, pristupljeno 29.06.2020.